

VZTAH SPIRITUALITY A PRACOVNÍ SPOKOJENOSTI U VŠEOBECNÝCH SESTER: SHLUKOVÁ ANALÝZA

Úvod

Pojem spiritualita, i když se dostává do popředí zájmů nespočtu disciplín, nemá jasně univerzálně přijímanou definici. Výzkumy se však shodují, že ji můžeme popsat jako mnohorozměrný konstrukt, který zahrnuje kognitivní, zážitkové, emoční i behaviorální složky (MacDonald, 2000 in Belšan, 2024).

V práci ošetřovatelů můžeme pozorovat, že je spiritualita důležitým aspektem, hlavně v kontextu holistického přístupu k pacientovi. V prostředí psychiatrické péče jsou, podle výzkumů, psychické a sociální aspekty zdůrazňovány častěji, avšak v novějších studiích se setkáváme i s důrazem na možný přínos spirituální roviny – u pacientů (např. pro vyrovnávání se s nemocí, hledání smyslu) i u samotných ošetřovatelů, sester (např. pro prevenci syndromu vyhoření či pro lepší zvládnání emočně náročných situací) (Belšan, 2024; Kim & Yeom, 2018).

Sestry jsou v nemocnicích vystaveny vysoké emoční a psychické zátěži, hrozí jim vyhoření či dokonce psychiatrické problémy (Aslam, 2011). Studie ukazují, že spiritualita posiluje schopnost sester zvládat stres plynoucí z práce. Spirituální sestry zažívají nižší úroveň stresu v práci a vykazují vyšší míru pracovní spokojenosti (Nopa et al., 2023; Perera et al., 2018). Pracovní spokojenost má rovněž vliv na problémy jmenované výše (Nurmalasari et al., 2024). Vztahy na pracovišti (Athamneh, 2024), vedení (Melasi & Wijayanti, 2023) a pracovní prostředí (O Erohubie et al., 2024) vedou k vyšší pracovní spokojenosti a rovněž snižují riziko vyhoření.

Proto jsme se v této práci zaměřili na to, jaké skupiny sester (vytvořené na základě jejich pracovní spokojenosti v dimenzích dle JDI a spirituality z ESI-R) můžeme pozorovat.

Data a proměnné

Data pro tuto analýzu jsme získali od Matouše Belšana z jeho bakalářské práce (2024), ve které se zaměřoval na Spiritualitu a pracovní spokojenost u všeobecných sester pracujících v oblasti psychiatrické péče.

Výzkumný soubor tvořilo celkem 84 respondentů – všeobecných sester pracujících v psychiatrických nemocnicích (n=73) či na psychiatrických odděleních/klinikách (n=11) v ČR s minimálním úvazkem 0.5. Ženy tvořily většinu souboru (78). V rámci dotazníku se od účastníků získávali mimo jiné údaje o jejich věku, o délce jejich praxe obecně a o délce jejich praxe na nynějším pracovišti.

Přehled proměnných, které jsme pro shlukovou analýzu použili, vidíme v tab. 1.

Tabulka 1 – Přehled proměnných

Spirituální dimenze (ESI-R)	Pracovní spokojenost (JDI a JIG)
Kognitivní orientace na spiritualitu (COS)	Náplň práce (NP)
Zkušenostně-fenomenologická dimenze (EPD)	Plat/mzda (P/M)
Existenciální well-being (EWB)	Možnosti kariérního růstu (MKR)
Paranormální přesvědčení (PAR)	Vedení (V)
Religiozita (REL)	Lidé v zaměstnání (LvZ)
	Práce obecně (JIG)

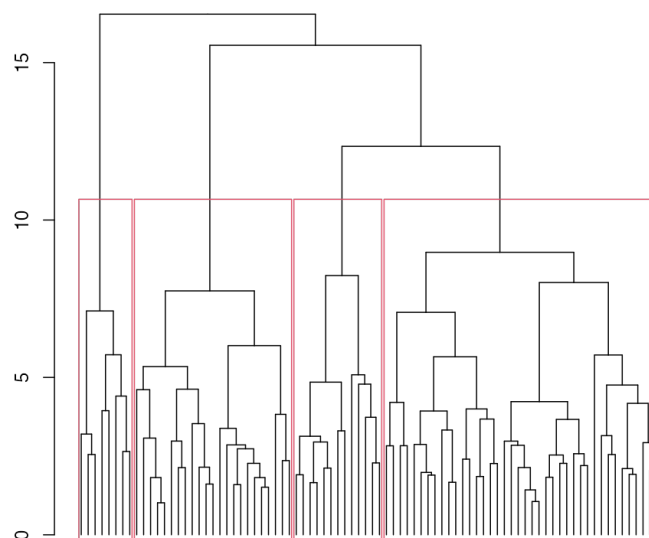
Postup analýzy

Pro analýzu jsme zvolili shlukovou analýzu (Cluster analysis). Tato metoda umožňuje identifikovat skupiny (shluky) respondentů na základě jejich podobností v oblasti spirituality a pracovní spokojenosti. Metoda nevyžaduje splnění předpokladu normality, což je výhodné, jelikož ne všechny dimenze normalitu splňují (Belšan, 2024). Analýzu jsme provedli v programu Jamovi.

Nejprve jsme všechny proměnné standardizovali na z-skóry. Tento krok bylo třeba učinit, aby se zajistila srovnatelnost mezi jednotlivými škálami kvůli různým rozsahům hodnot.

Prvním krokem shlukové analýzy bylo provedení hierarchické shlukové analýzy, specificky jsme použili Wardovu metodu a Euklidovskou vzdálenost. Tento postup byl zvolen, protože Wardova metoda minimalizuje rozptyl uvnitř shluků, čímž umožňuje vytvořit vyvážené a interpretovatelné skupiny (Strauss & von Maltitz, 2017). Byly vygenerovány dendogramy pro 2 až 5 shluků, na základě kterých byl identifikován optimální počet shluků. Z dendogramu (obr. 1) je patrné, že rozdělení do 3 či 4 clusterů je nejideálnější.

Obrázek 1 – Dendrogram hierarchické shlukové analýzy s vyznačenými 4 shluky

Pro kontrolu výsledků hierarchické analýzy jsme následně použili K-means clustering, kde jsme testovali různý počet shluků (2 až 5). 4shlukové řešení zachycovalo bohatší nuance v pracovním a spirituálním prožívání respondentů než navrhované 3shlukové.

K tomuto rozhodnutí přispělo rovněž zohlednění velikosti shluků. Ono 4shlukové řešení umožňovalo rovnoměrnější rozdělení respondentů, zatímco při třech shlucích docházelo ke spojení dvou odlišných skupin do jedné.

Tabulka 2: *Počet clusterů*

Cluster	Počet respondentů
1	8
2	24
3	27
4	25

Po vytvoření čtyř shluků jsme analyzovali jejich charakteristiky porovnáním průměrných hodnot v jednotlivých dimenzích spirituality (COS, EPD, EWB, PAR, REL) a pracovní spokojenosti (náplň práce, plat/mzda, možnost kariérního růstu, vedení, lidé v zaměstnání, práce obecně).

Tabulka 3a: *Průměrné Z-skóry v jednotlivých shlucích (JDI a JIG)*

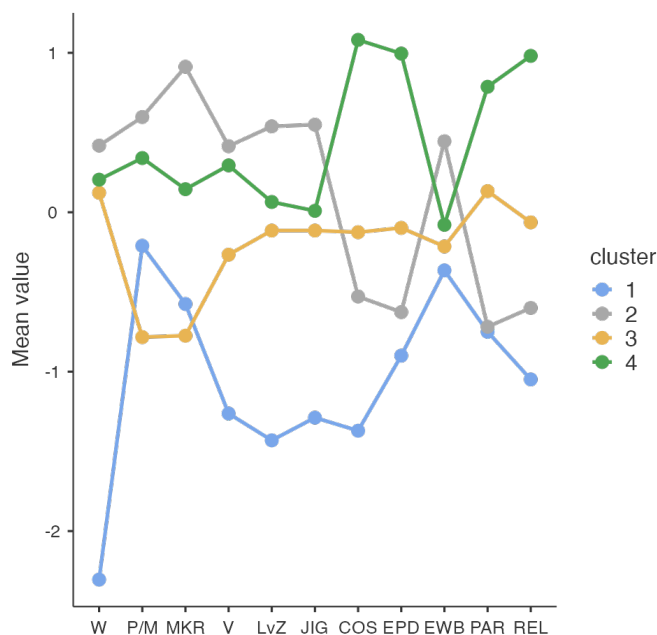
	NP	P/M	MKR	V	LvZ	JIG
1	-2.304	-0.211	-0.576	-1.263	-1.431	-1.289
2	0.418	0.597	0.912	0.414	0.539	0.549
3	0.122	-0.783	-0.774	-0.266	-0.115	-0.115
4	0.204	0.340	0.145	0.294	0.064	0.009

Tabulka 3b: Průměrné Z-skóry v jednotlivých shlucích (ESI-R)

	COS	EPD	EWB	PAR	REL
1	-1.370	-0.900	-0.365	-0.750	-1.049
2	-0.529	-0.627	0.445	-0.719	-0.600
3	-0.125	-0.098	-0.215	0.132	-0.064
4	1.081	0.995	-0.079	0.787	0.981

Dále jsme vizualizovali průměrné profily jednotlivých clusterů pomocí grafu průměrných hodnot napříč shluky, který ukazuje rozdíly mezi skupinami v jednotlivých dimenzích.

Obrázek 2 – Profil clusterů – průměrné hodnoty jednotlivých dimenzí

Posledním krokem analýzy bylo ověření, zda se mezi jednotlivými shluky nacházejí významné rozdíly v sociodemografických charakteristikách – konkrétně v pohlaví, typu pracoviště (psychiatrická nemocnice nebo psychiatrické oddělení/klinika), délka praxe a délka praxe na nynějším oddělení.

K analýze byl použit χ^2 (chi-square) test, který nám to umožnil zjistit. Ukázalo se, že žádná z demografických proměnných nevykázala signifikantní rozdíly mezi shluky ($p > 0,05$). Z toho můžeme vyvodit, že odlišnost mezi shluky byla primárně založena na rozdílech ve spiritualitě a pracovní spokojenosti, nikoli na demografických faktorech.

Výsledky a interpretace

Na základě shlukové analýzy jsme stanovili čtyři clustery. Každý z nich vykazuje určitou kombinaci spirituálního naladění (dimenze ESI-R) a úroveň pracovní spokojenosti (v dimenzích JDI a JIG). Nyní se podíváme na charakteristiku jednotlivých clusterů.

Cluster 1: Nízká spokojenost, nízká spiritualita (8 osob)

Sestry v této skupině vykazovaly podprůměrné skóry ve všech sledovaných dimenzích pracovní spokojenosti a zároveň velmi nízkou míru spirituality.

Tyto sestry mohou mít větší riziko emočního vyčerpání, jelikož mohou postrádat vnitřní oporu, kterou by jim poskytla spiritualita, a vnější podporu plynoucí z kvalitního platu, vedení, vztahů s kolegy a podobně (Kim & Yeom, 2018; Belšan, 2024).

Cluster 2: Vyšší pracovní spokojenost, průměrná/nížší spiritualita

Tato skupina participantů se cítí v práci velmi dobře – je spokojená s náplní práce, se svými kolegy i s vedením. Nižší spiritualita jim zjevně nebrání pociťovat uspokojení ze své práce, jelikož ji prožívají jako smysluplnou díky vnějším faktorům (respekt, uznání, spravedlivé ohodnocení). To se shoduje s názorem Lazara (2010), který říká, že jedinci mohou vnímat pracovní prostředí jako dostatečně podnětné samo o sobě, a tudíž spiritualitu pro hledání smyslu nepotřebují.

Cluster 3: Nespokojenost s platem, průměrný až dobrý existenciální well-being

Charakteristickým rysem této skupiny je nízká spokojenost s platem a s možnostmi kariérního růstu, ale přesto jsou relativně spokojeni s prací jako takovou (JIG). Zároveň mají dobré skóre v existenciálním well-beingu (EWB, ESI-R).

Vysvětlení nabízí pojetí spirituality jako zdroje existenciální stability. I přes nedostatečné finanční ohodnocení tyto sestry pociťují smysluplnost práce a vyrovnanost, a proto nevykazují extrémní nespokojenost (Asmoro et al., 2023; Musapur et al., 2020)

Cluster 4: Silně spirituální sestry s průměrnou (místo vyšší) pracovní spokojeností

V posledním shluku pozorujeme religiozitu (REL) a vyšší skóre v dalších dimenzích spirituality (COS, EPD, PAR), nicméně pracovní spokojenost v určitých dimenzích dosahuje spíše středních hodnot.

Vypadá to, že tyto sestry vnímají určité hlubší poselství své práce, a přestože mohou cítit určitou nespokojenost s pracovními podmínkami, vyšší spiritualita jim pomáhá zpracovávat stres a udržet si stabilitu (Musapur et al., 2020).

Na základě těchto poznatků (byť vycházejících z malého souboru) můžeme konstatovat, že je potřeba v prostředí psychiatrické péče nahlížet na pracovní spokojenost jako fenomén ovlivňovaný holisticky, tedy včetně spirituality, nejen vnějšími faktory.

Literatura

Aslam, N. (2011). Need for provision of psychosocial support services to nurses working in emergency sections of government hospitals. *Journal of Ayub Medical College Abbottabad*, 23(4), 1–2. <https://www.ayubmed.edu.pk/JAMC/23-4/Editorial.pdf>

Asmoro, P. D., Subyantoro, A., & Winarno, W. (2023). The Influence of Spiritual Motivation and Organizational Commitment on Performance Mediated by Job Satisfaction. *Jurnal Administrasi Bisnis*. 19(1), 49. <https://doi.org/10.31315/jurnaladmbisnis.v19i1.10558>

Athamneh, S. (2024). Human resource management practices and their impact on healthcare workers' job satisfaction and burnout in the Jordanian public sector. *Problems and Perspectives in Management*, 22(1), 634–648. [https://doi.org/10.21511/ppm.22\(1\).2024.50](https://doi.org/10.21511/ppm.22(1).2024.50)

Belšan, M. (2024). *Spiritualitu a pracovní spokojenost u všeobecných sester pracujících v oblasti psychiatrické péče* [Bakalářská diplomová práce, Univerzita Palackého v Olomouci]. Theses.cz. <https://theses.cz/id/8phnr7/>.

Kim, H. S., & Yeom, H.-A. (2018). The association between spiritual well-being and burnout in intensive care unit nurses: A descriptive study. *Intensive and Critical Care Nursing*, 46, 92–97. <https://doi.org/10.1016/j.iccn.2017.11.005>

Lazar, A. (2010). Spirituality and job satisfaction among female Jewish Israeli hospital nurses. *Journal of Advanced Nursing*, 66(2), 334–344. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2009.05172.x>

MacDonald, D. A. (2000). Spirituality: Description, measurement, and relation to the Five Factor Model of Personality. *Journal of Personality*, 68, 153–197. <https://doi.org/10.1111/1467-6494.t01-1-00094>

Melasi, P., & Wijayanti, C. D. (2023). Literature Review: The Influence of Individual, Organizational, and Work Environment Factors on Burnout Syndrome and Job Satisfaction Among Nurses. *Journal of Management and Bussines*, 5(2), 1712–1724. <https://doi.org/10.31539/jomb.v5i2.8182>

Musapur, H., Changi Ashtiani, J., & Kahrobaei Kalkhuran Alya, M. (2020). Spiritual and Existential Growth and COVID 19 pandemic: A qualitative study. *Journal of Research in Psychological Health*. 14(1), 56–70. https://system.khu.ac.ir/rph/browse.php?a_id=3723&sid=1&slc_lang=en

Nopa, I., Kurniawidjaja, L. M., & Erwandi, D. (2023). Religious Coping Strategies For Nurses' Work Related Stress: A Scoping Review. *Contagion*, 5(2), 435. <https://doi.org/10.30829/contagion.v5i2.15197>

Nurmalasari, N., Sari, N. A., Nur, N. L., & Hartono, E. (2024). The Role of Burn Out and Role Stress in Mediating Workload on Job Satisfaction Study on Hospital Nursing Staff in

Cirebon. *International Journal of Humanities Education and Social Sciences*.
<https://doi.org/10.55227/ijhess.v4i1.1118>

O Erohubie, P., Saddique, H., & Jabeen, R. (2024). Assessment of job burnout and job satisfaction among intensive care unit nurses a tertiary healthcare hospital. *Biological & Clinical Sciences Research Journal*, 2024(1), 1322.
<https://doi.org/10.54112/bcsrj.v2024i1.1322>

Perera, C. K., Pandey, R., & Srivastava, A. K. (2018). Role of Religion and Spirituality in Stress Management Among Nurses. *Psychological Studies*, 63(2), 187–199.
<https://doi.org/10.1007/S12646-018-0454-X>

Strauss, T., & von Maltitz, M. (2017). Generalising Ward's Method for Use with Manhattan Distances. *PLOS ONE*, 12(1).
<https://doi.org/10.1371/JOURNAL.PONE.0168288>